

Справа «Вальсаміс проти Греції» (Valsamis v. Greece)

У рішенні, ухваленому 18 грудня 1996 року у справі *«Вальсаміс проти Греції»*, Суд постановив, що:

- не було порушення ст. 2 Першого протоколу;
- не було порушення ст. 9 Конвенції;
- не було порушення ст. 3 Конвенції;
- мало місце порушення ст. 13 Конвенції, взятої разом зі ст. 2 Першого протоколу.

Суд дійшов висновку, що сам факт визнання порушення ст. 13 Конвенції, взятої разом зі ст. 2 Першого протоколу та ст. 9 Конвенції, є достатньою компенсацією моральної шкоди, а також призначив виплатити заявникам 600 000 драхм як компенсацію судових витрат.

Обставини справи

Заява з викладенням справи була отримана Комісією в квітні 1993 року її надіслали троє греків: пан і пані Вальсаміс, які проживають в Афінах, та їхня дочка Вікторія, яка навчається в 1 класі 3-річної середньої школи в м. Мелісія. Усі вони за релігійними переконаннями є свідками Єгови.

20 вересня 1992 року батьки Вікторії надіслали класному керівникові класу, в якому вчиться їхня дочка, письмову заяву згідно з циркуляром № 1/1/1 від 2 січня 1990 року, виданим Міністерством освіти та релігійних справ, про те, щоб звільнити їхню, тоді 12-річну, дочку від відвідування уроків релігії православної церкви, а також будь-яких інших заходів, які суперечать їхнім релігійним поглядам. Вікторія була звільнена від обов'язкового відвідування таких уроків і православної служби.

У жовтні 1992 року Вікторію Вальсаміс разом з іншими учнями школи попросили взяти участь у шкільному параді з нагоди святкування дня 28 жовтня, присвяченого початку війни між Італією та Грецією в 1940 році. Вона поінформувала свого класного керівника, що її релігійні погляди не дозволяють їй брати участь у святкуваннях на честь війни, а отже, і в параді, в якому вона так і не взяла участі, не зважаючи на вказівки класного керівника.

29 жовтня 1992 року класний керівник покарав її заборонаю відвідувати школу протягом одного дня.

Зміст рішення Суду

Батьки не стверджували, що мало місце порушення права їхньої дочки на освіту. Водночас вони вважають, що ст. 2 Першого протоколу забороняє зобов'язувати їхню дочку брати участь у заходах, що мають на меті пропагування патріотичних ідеалів, до яких вони не схильні. На їхню думку, освіту необхідно набувати на уроках історії, а не на парадах.

Уряд вважає, що шкільний парад 28 жовтня не мав провійськових настроїв, які б зашкодили пацифістським переконанням; вірування пана та пані Вальсаміс не можуть розглядатися як переконання в розумінні ст. 2 Першого протоколу.

Державна освітня функція дозволяє включити парад 28 жовтня до навчальної програми як національне свято, яке присвячене приєднанню Греції до демократичних цінностей, свободи та прав людини, що створили підвалини для післявоєнного правового порядку. Це не був вияв агресивних почуттів, і парад не прославляв військових конфліктів. Загальне святкування зберегло пацифістський характер, який був підсилений шкільними парадами. Нарешті, тимчасова зупинка навчання мала мінімальний вплив на програму навчання та не може розглядатися як порушення права на освіту. Суд не вважає питання про порушення права Вікторії на освіту головним. Суд зауважив, що вона була звільнена від релігійних уроків і православної служби, як і вимагали її батьки. До компетенції Суду не входить розгляд рішень Греції щодо планування та встановлення навчальної програми, дивує інше: чому учнів карають усуненням від занять, навіть на один день, за відмову взяти участь у параді за межами школи у вихідний день. Хоча не можна розглядати мету параду чи спосіб його проведення як такі, що суперечать пацифістським переконанням заявника в розумінні, передбаченому другим реченням ст. 2 Першого протоколу. Подібні святкування

національних подій сприяють як пацифістським поглядам, так і суспільному інтересу. Присутність військових представників на деяких з парадів, які відбулися в Греції в цей день, не змінюють їхньої природи. Обов'язок учнів не позбавляє їхніх батьків права виховувати свою дитину, виконувати стосовно неї природні батьківські функції (наприклад «вчителя») чи переконувати дітей у правильності власних релігійних або філософських переконань. В обов'язок Суду не входить розгляд доцільності інших навчальних методів, які, на думку заявників, більш доречні для формування історичної пам'яті у молодого покоління. Суд зауважив, що хоча покарання усуненням від занять не може розглядатися як виключно навчальний захід і може мати певний психологічний вплив на дитину, до якої застосовується, воно було обмеженим у часі та не вимагало недопущення учня до занять. Отже, порушення ст. 2 Першого протоколу не мало місця. Вікторія Вальсаміс стверджує, що вона має гарантоване право не брати участі в маніфестаціях, заходах підтримки думок чи переконань, що суперечать її власним. Вона заперечує як необхідність, так і адекватність покарання, яке, з огляду на його тяжкість, зганьбило її. Суд зауважив, що Вікторію Вальсаміс було звільнено від релігійних уроків і православної служби, як вона того вимагала, через її релігійні переконання. Суд постановив, що обов'язок взяти участь у параді не порушує релігійних переконань її батьків. Застосований захід не може вважатися таким, що порушує її право на свободу релігійних переконань. Отже, порушення ст. 9 Конвенції не було. Суд наголосив, що жорстоке поводження має визначатися певним рівнем суворості, щоб підпадати під зміст ст. 3 Конвенції. Суд не бачить порушень цього положення. Троє заявників вважають, що вони не мали жодного ефективного засобу для задоволення їхніх скарг і зняття дисциплінарного покарання. Твердження про порушення ст. 2 Першого протоколу і ст. 9 Конвенції є спірним. Заявники були наділені засобами для свого захисту. З іншого боку, Суд вважає, що скарга згідно зі ст. 3 Конвенції не обґрунтовує порушення. Зрозумілим було те, що звернутися до адміністративних судів для судового розгляду було неможливо. Таким чином, заявники не домоглися судового рішення щодо незаконності вищезгаданого покарання. Таке рішення, безсумнівно, було передумовою для висунення вимоги про компенсацію. Позови про відшкодування шкоди, передбачені ст. 57 Цивільного кодексу та ч. 105 Вступного закону до нього, таким чином не були корисними для них. Щодо інших засобів, уряд не зміг назвати жодного прикладу їхнього застосування в подібних випадках, ефективність якого була б встановлена. Суд, вивчивши обставини справи, прийшов до висновку, що заявники не мали ефективних засобів перед національною владою для підтримання своєї скарги, яка була пізніше подана в Комісію. У кінцевому підсумку мало місце порушення ст. 13 Конвенції, взятої разом зі ст. 2 Першого протоколу та ст. 9 Конвенції, але не разом зі ст. 3 Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України О. О. Бекетовим, Р. М. Москалем, Н. П. Ничай, М. Ю. Пришляк, Т. І. Пашуком, М. Б. Рісним, А.-М. Я. Хом'як.